

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Papioru maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse kaitseala välispiiri.

Papioru maastikukaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) asub Viljandi maakonnas Põhja-Sakala vallas Olustvere alevikus ja Jaska külas.

Papioru maastikukaitseala on olnud kaitse all alates 1964. aastast, kui Viljandi Rajooni TSN Täitevkomitee 17. jaanuari 1964. a otsusega nr 1 „Looduse kaitsest Viljandi rajoonis” võeti kaitse alla Papiorg maastiku üksikelemendina. Viljandi Maakonnavalitsuse 21. augusti 1990. a määrusega nr 296 „Loodushoiust Viljandi maakonnas” moodustati Papioru pinnavormide geoloogiline kaitseala. Viljandi Maavalitsuse 9. novembri 1992. a määrusega nr 413 „Looduskaitse korraldus Viljandi maakonnas” moodustati Papioru maastikukaitseala. Kaitsekorda uuendati Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määrusega nr 3 „Navesti ja Papioru maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine”.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtib enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Papioru maastikukaitseala on Olustvere aleviku roheala ja potentsiaalne geoloogiline külastusobjekt. Seepärast rõhutatakse kaitse-eesmärkide sõnastuses vajadust aidata kaasa säästva puhkemajanduse ja elukeskkonna arengule ning tasakaalustatud keskkonnakasutusele.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Meelis Suurkask (tel 516 4997, e-post meelis.suurkask@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust, looduskaitseadusele vastavust ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel koosõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta, säilitada ja tutvustada piirkonnale iseloomulikku maastikku,

mandrijää sulamisvete setetesse lõikunud sügavat järsunõlvalist sälkorgu, aidata kaasa säästva puhkemajanduse ja elukeskkonna arengule ning tasakaalustatud keskkonnakasutusele.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Kaitseala kaitse all olemise eeldus on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Väärtuste kirjeldus ja ohutegurid

Looduse mitmekesisus ja elupaigad

Kaitseala eesmärk on tagada väärtusliku maastiku kaitse. Kaitseala tuumiku moodustab Papioru oja sügavalt jääajasetetesse lõikunud sälkorg. Kaitseala asub Sakala kõrgustiku põhjaosas ja on Sakala kõrgustikule iseloomuliku maastikuga.

Olustvere-Jaska maastik

Papioru maastikukaitseala on osa Viljandi maakonna teemaplaneeringu „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused väärtuslikud maastikud” alusel I klassi määratud võimaliku riikliku tähtsusega maastikust – Olustvere-Jaska maastikust.

Olustvere-Jaska maastik hõlmab Olustvere mõisakeskust, raudteeasulat, Olustvere asundust koos põldudega ja Jaska küla. Tegemist on põhiliselt põllumajandusmaastikuga. Ala reljeef on lainjas, kõrgemal asetsevate põldudega, mida piirab madalamal asuv metsavöö. Metsad on kujunenud endistele niidualadele, v.a Olustverest kirdes, kus on tegemist vanade metsaaladega. Papioru maastikukaitseala jääb ala põhjaossa ja on järsuveeruline metsaga kaetud org ojakesega.

Maastik on inimese poolt tajutav, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimel ning vastasmõjul kujunenud iseloomulik ala. See definitsioon peegeldab mõtet, et maastik areneb ajas vastavalt looduses ja inimühiskonnas toimuvatele protsessidele. Maastik on tervik, mille looduslike ja kultuurilisi osi tuleb vaadelda koos. Pärandmaastikuks peetakse mingi piirkonna jaoks iseloomulikku maastikku, mis on tekkinud inimese ja looduse kaua kestnud ühistegevusel. Pärandkultuurimaastik on keskkond, mille on ühiselt kujundanud elutu ja elusloodus ning mis hõlmab pärandkooslusi, kultuuripärandit ja pärimuskultuuri.

Papiorg

Papiorg tekkis umbes 11 000 aastat tagasi pärast mandrijää sulamist Kesk-Eestis. Kui tavaliselt on väikesed sälkorud mõne suurema süvendi jätkud, siis Papioru läheduses suuremat orgu pole. See seisab üksi keset tasandikke. Sälkorule iseloomulikult on Papiorg läbilõikes V-kujuline. Nõlvad on tipust üksteisest 23–25 m kaugusel, põhjast on nende vahemaa 3–10 m. Oja kaldal on järsud, seitsme meetri kõrgused nõlvad ning nende sees asuvad väikesed paljandid. Pärast kaitseala läbimist avardub Papioru oja org ja oja laieneb paisjärveks. Papioru oja on olnud samas kohas üles paisutatud järveks ka siis, kui Olustvere mõisa valitses krahv Fersen. Järve kaldale oli ehitatud vesiveski. Ilmselt oli Papiorg kunagi mõisapargi või -puistu osa, sest esialgu asus mõis oru serval (Seil, L. 2005. Papiorg on ümbritsetud põnevate lugudega. Sakala: 31.03.2015). Papiorus on säilinud Papioru oja looduslik säng. Papiorust nii üles kui ka allavoolu on maaparandustööde käigus Papioru oja õgvendatud ja kaevatud kraaviks.

Ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus

Papioru maastikukaitseala edelaosa kattub osaliselt, Papioru ojast Papioru tänavani II aastatuhande asulakohaga. Papioru tänav ja oja vaheline mälestise kirdeosa on tänapäeval rohumaa.

Olustverre rajati mõis juba orduaja lõpul ja esialgu olevat see paiknenud oma praegusest asupaigast paar kilomeetrit põhja pool Papioru lähedal põllul. Sälkoru lähedal maantee ääres asusid kunagi lähestikku ka kõrts, vallamaja, kool ja kirik. Tegemist oli väga tähtsa paigaga Olustvere vallas, sellest ka piirkonna endisaegne nimi Vanamõisa. Papioru külas asus 19. sajandil Olustvere valla keskus (vallamaja, kõrts, kool ja õigeusu kirik). Ena Põdra (luuletaja Olustvere mailt) on kirjutanud, et kunagi oligi Papioru nimi hoopis Kirikumets. „Praeguse nime ristiisad olid Olustvere Põllutöökooli õpilased 1930. aastaist. Nende omavahelistes kõnelustes figureeris Papiorg juba aastail 1932–1934. Nimi muutus rahvale suupäraseks ja sai hiljem ametlikuks,” kirjutas ta. „See metsatukk sügavas orus voolava ojaga oli tol ajal metsapidude platsiks, kus põletati mai- ja jaanituld, tehti näitemängu, lauldi kooris,” kirjeldas autor. „Siis polnud veel idakaldal Papioru asula maju, vaid laius suur viljapõld rohtaiani.”

Kõrts põles maha ja vana vallamaja veeti ära pärast seda, kui 1913. aastal Tääksisse uus ametihoone ehitati. Koolimaja süttis 1918. aasta oktoobriööl, sest keldris oli salaviina ajamise ajal jäetud tuli järelevalveta. Kirikuhoone ostis kaupmees, kes ehitas sealt saadud materjalist Suure-Jaani viinapoe.

Praegu on kõigist nendest ehitistest alles vaid kaitsealal asuvad õigeusu kiriku vundamendi varemed, mida meenutab maantee ääres seisev metallrist. Ristil seisab vanaaegsete tähtedega kirjutatud tekst: „Olustvere Peeter Pauli kirik, ehitatud 1848. aastal, viimane teenistus 18 mai 1920. a.” (Seil, L. 2005. Papiorg on ümbritsetud põnevate lugudega. Sakala: 31.03.2015)

Rekreatsiooniala

Papioru maastikukaitseala on Olustvere aleviku roheala ja potentsiaalne geoloogiline külastusobjekt. Selle aastasaja alguses rajati Papioru nõlvadele ja oja kaldale õpperada, mis tutvustas Papioru omapärast pinnamoodi ja sealseid paljandeid. Õpperaja rajas Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpetaja Ants Valdmann. Tema korraldas ka õpperaja hooldamist ja ümbruse korrastamist. Orunõlvale on rajatud puittrepid ja üle oja viisid massiivsed plankudest sillad. Nüüdseks on õpperada tugevasti amortiseerunud ja paljandid võssa kasvanud. Papioru maastikukaitsealast allavoolu asub Papioru ojale paisutatud paisjärv (Papioru tiik), mille kaldal on Olustvere aleviku puhkeala.

Maastiku säilimist ohutab traditsioonilise maakasutuse lakkamine, mille tõttu avatud alad võsastuvad ja kasvavad metsa. Maastikku ilmestavat vana puistut ohustab uuendusraie korras majandamine. Avatud maastikuvaateid ohustab ehitustegevus ja kõrgekasvuliste kultuuride, näiteks energiavõsa rajamine.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Papioru maastikukaitseala on olnud kaitse all alates 1964. aastast. Kaitsealal on oluline tähtsus piirkonna omapärase maastiku, Papioru sälkoru ja sealsete liivakivipaljandite kaitsel ning säästva puhkemajanduse ja tasakaalustatud keskkonnakasutuse edendamisel. Kuna eelmises peatükis mainitud ohutegurid on endiselt aktuaalsed, siis on otstarbekas kaitset jätkata.

Peaasjalikult nii ehitustegevuse kui ka raiete ja kaevandamise negatiivse mõju ärahoidmiseks pole tõhusamat viisi kui kaitse jätkamine. Tegemist ei ole uue kaitsealaga, vaid vana kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra ja looduses jälgitava piiri kehtestamisega.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala tüübiks valiti maastikukaitseala, kuna kaitseala peamine kaitse-eesmärk on omapärase pinnavormi ja maastiku kaitse. Maastikukaitseala on kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks.

Hoiuala on mõeldud looduslike koosluste ja liikide, mitte maastiku kaitseks, mistõttu ei ole hoiuala sobiv. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme vajaliku piirangu rakendamist (nt ehitamine, metsade majandamine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi, mistõttu ei sobi see maastiku kaitseks.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (ojad, teed, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti 2019 versiooni (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid seisuga juuli 2019. Koordinaatide määramisel on kasutatud geograafilist süsteemi.

2021. aasta seisuga on keskkonnaregistri andmetel Papioru maastikukaitseala pindala 3,7 ha. Pärast välispiiri korrigeerimist kaitseala pindala ei muutu ja on endiselt 3,7 ha. Kaitseala välispiiri korrigeeritakse vastavalt looduslikele piiritähistele ja uuenenud kaardimaterjalile. Kaitseala välispiiri idaosa nihutatakse ca 50 m allavoolu Papioru ojal asuva truubini, mis on selgem piirimärk kui praegu otse läbi metsa kulgev piir. Kaitsealast arvatakse välja kergliiklustee.

Kaitseala pindalast moodustab riigimaa 3,3 ha (89%), munitsipaalma 0,3 ha (8%) ja eramaa 0,1 ha (3%). Kokku jääb kaitsealale kolm katastriüksust.

Kaitseala välispiir kulgeb Jaska–Võhma maantee servas kulgeva kergliiklustee ja Papioru tänava ristumisnurgast põhja poole mööda kergliiklustee kaitseala poolset serva üle Papioru oja kuni metskõlviku ja põllukõlviku nurgani, sealt edasi ida poole mööda kõlvikupiiri kuni punktini koordinaatidega 58,56081979 ja 25,55946336, sealt edasi otse läbi metsa nõlvast alla niidukõlviku piiri punktini koordinaatidega 58,56063927 ja 25,56010426. Edasi kulgeb piir mööda kõlvikupiiri lõuna-kagu poole kuni pinnasteeni, seejärel mööda pinnasteel telgjoont mööda üle Papioru oja ning edasi mööda kõlvikupiiri ja teerada mööda orunõlvast üles orunõlva harjani salkoru suudmes, nii et teerada jääb kaitsealast välja. Sealt edasi kulgeb piir põhikaardil märgitud järsaku ehk salkoru ülemist serva mööda, nii et salkorg jääb kaitseala sisse, kuni Papioru tn 1 katastriüksuse (75801:001:0393) läänepiirini, edasi kulgeb piir mööda nimetatud katastriüksuse piiri kuni Papioru tänavani. Edasi kulgeb piir mööda Papioru tänava kaitseala poolset serva, nii et tänava kinnistud ei jää kaitseala koosseisu, kuni Papioru tänava ja Jaska–Võhma maantee servas kulgeva kergliiklustee ristini.

Kaitseala maa-ala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele Papioru piiranguvööndisse. Piiranguvööndi piir ühtib kaitseala välispiiriga.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi (keskkonnaregister) ja Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialisti välitöödel saadud infot. Praegu kehtib alal 1998. aastal kinnitatud kaitse-eeskiri, mis vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtib kuni 2023. aasta 1. maini. Olemasolevat kaitseala välispiiri korrigeeritakse uuenenud kaardimaterjali kohaselt ja täpsustatakse kaitse-eesmärke. Kaitsekorra uuendamine tagab väärtusliku maastiku ja Papioru oja sätkoru kaitse ning võimaldab kogu kaitseala sobivalt majandada. Määrusega kehtestatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate elupaikade ja liikide soodsa seisundi ja maastiku säilimise ning on proportsionaalne muude huvide suhtes. Leebem kaitseriim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmiselega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale, majandustegevuse piiramise astmele ja asukohale on kaitseala tzoneeritud ühte piiranguvööndisse, Papioru piiranguvööndisse.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määrust nr 3 „Navesti ja Papioru maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine” nii, et määrusest võetakse välja Papioru maastikukaitseala puudutavad sätted.

Käesolev kaitse-eeskiri ei reguleeri roo varumist külmumata pinnasel ja ujuvvahendiga sõitmist, kuna kaitsealal ei ole roogu ning puuduvad veekogud, kus ujuvvahendiga sõita. Samuti ei reguleerita kaitse-eeskirjaga lautri ja paadisilla püstitamist või laiendamist. Kaitsealal puuduvad veekogud, kuhu rajada paadisilda ja lautrit.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita sõidukite sõitmist teedel, kuna kaitsealal puuduvad teed ehitusseadustiku mõistes. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis.

Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

2.5.2. Piiranguvööndi kaitsekord

2.5.2.1. Kaitseala eesmärgid

Papioru maastikukaitseala eesmärk on kaitsta, säilitada ja tutvustada piirkonnale iseloomulikku maastikku, mandrijää sulamisvee setetesse lõikunud sügavat järsunõlvalist sälkorgu, aidata kaasa säästva puhkemajanduse ja elukeskkonna arengule ning tasakaalustatud keskkonnakasutusele.

2.5.2.2. Lubatud tegevused

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid erisusi. Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, püüda kala ning pidada jahti kogu kaitsealal. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna tegemist on vähekäidava puhkealaga. Kaitseala pinnas ja kooslused on külastuskoormusele suhteliselt vastupidavad ning vajaduse korral külastuskorralduslikke meetmeid rakendades ei kahjusta kaitseala külastamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaürituseks ettevalmistatud kohas ürituse korraldamiseks piiranguid ei seata. Rahvaürituse reguleerimise eesmärk on ohjata aktiivselt kasutatava ala üleliigset tallamist, millega kaasneb oht, et võib tekkida orunõlvade erosioon. Kaitseala valitseja saab kaalutlusõigusega hinnata rahvaürituse planeeritavat mõju kaitseväärtustele ning anda soovitusi meetmete rakendamiseks, et ebasoovitavat mõju vältida.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine ja harrastuskalapüük. Kaitsealal ei ela selliseid liike, keda jahipidamine ohustaks, seega looduskaitsealalt pole vaja jahti piirata. Määruse koostamisel on arvestatud, et tiheasustusaladel pole jahiseaduse järgi jaht lubatud. Jahipidamise lubamine tähendab, et jahipidamine kaitsealal toimub jahiseaduses ja jahipidamiseskirjas sätestatud reeglite kohaselt. Need reeglid on piisavad ka looduskaitsealade eesmärkide täitmiseks. See luba ei anna alust pidada jahti Olustvere asulas. Selleks et vältida ebasoovitavat metsloomade kogunemist asula-äärsetele aladele ja haiguste levikut, on kaitsealal keelatud jahiulukeid lisaõota.

Suure tõenäosusega ja senise praktika kohaselt Papioru ojust kala ei püüta. Kuna Papioru ojas puuduvad sellised kalaliigid, kelle püüdmine seaks ohtu nende soodsa seisundis, siis puudub vajadus piirata kalapüüki.

Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud õuemaal ja kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Lõkke tegemise piirang on tingitud kaitseala maastikuvaadete ja metsaelupaikade kaitsest. Tule kontrollimatu tegemine on seotud suure tuleriskiga ja koristamata lõkkeasemed risustavad maastikku. Eramaal tuleb lõkke tegemiseks saada nõusolek maaomanikult. Väljaspool tähistatud kohta on lõket lubatud teha kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, näiteks kaitseala hooldustöödel okste ja võsa põletamisel maastikuvaadete avamisel või paljandite võsast puhastamisel.

Praegu kaitsealal telkimiseks ja tulet tegemiseks ettevalmistatud kohta ei ole. Regulatsioon võimaldab vajaduse korral telkimiseks ja lõkke tegemiseks koha ette valmistada. Kaitseala valitseja saab kaalutusõigusega hinnata planeeritava lõkkekoha mõju kaitseväärtustele ning anda soovitusi meetmete rakendamiseks, et ebasoovitavat mõju vältida.

Kaitsealal ei ole teid ehitusseadustiku mõistes. Kaitsealal on lubatud jalgrattaga sõitmine radadel. Kaitsealal on lubatud sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sealhulgas metsa- ja põllumajandustöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevustel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Kavandatavad liikumispiirangute leevendused ei sea ohtu maastikukaitseala kaitse eesmärkide saavutamist. Kaitsealal asuvad haljasalad, puistud, külastusrajatised ja teerajad, mis vajavad hooldamist. Samuti lubab regulatsioon sõita sõiduki ja maastikusõidukiga väljaspool teid rahvaürituste korraldamiseks vajalike ettevalmistuste tegemisel.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud ehitiste püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitsealal on igasuguse ehitise püstitamiseks vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Regulatsiooni eesmärk on võimaldada kaitsealal soovi korral rajada külastusrajatisi ja neid hooldada. Praegu on kaitsealal tugevasti amortiseerunud trepid kunagisest matakaraajast. Igasugusel ehitamisel tuleb arvestada, et rajatised ei kahjustaks kaitseala maastikuvaateid ja puhkemajanduslikke väärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise. Selle regulatsiooniga on peetud silmas võimalust Papioru ojal paiknevate paljandite korrastamiseks ja oru puhastamist võimalikest takistustest. Kaitseala valitsejale jääb õigus hinnata veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise kaasnemate tööde mõju kaitseväärtustele, mistõttu ei sea see leevendus ohtu kaitse-eesmärkide saavutamist.

2.5.2.4. Vajalikud tegevused

Maastikuvaadete avamiseks ja säilimiseks on vajalik puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine kaitseala valitsejaga kooskõlastatud ulatuses. Eeskätt on siin silmas peetud oja kaldanõlvade võsast puhastamist ja paljandite korrastamist.

2.5.2.5. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud uute maaparandussüsteemide rajamine ja maavara kaevandamine. Maavara kaevandamine kahjustaks kaitseala põhiväärtuste ehk pinnavormide säilimist, rikuks piirkonna veerežiimi, elupaikade seisundit ja muudaks oluliselt maastiku üldilmet ning on seega vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega. Arvestades kaitseala naabruses olevate maade reljeefi ja kasutusvaldkonda ei ole ette näha, et tekiks vajadust uue maaparandussüsteemi rajamiseks. Uue kraavi kaevamine salkoru nõlva põhjustab lisaerosiooni ja ohustab kaitseväärtuste säilimist.

Kaitsealal on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Energiapuistu korral on tegemist intensiivselt majandatava monokultuurse kultuurkooslusega, mille rajamiseks ei ole kaitsealal kohta. Energiapuistute rajamine vähendab kaitseala liigilist mitmekesisust ja ala esteetilist väärtust. Energiapuistu rajamine nõuaks mõne olemasoleva koosluse pindala vähendamist ja on seega vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega. Sarnaselt energiapuistutele vähendavad monokultuurset puistud kaitseala liigilist mitmekesisust ja ala esteetilist väärtust. Monokultuurset puistud on vastuvõtlikumad haigustele ja tormikahjustustele.

Kaitsealal püütakse leida tasakaal maastiku kaitse ning inimtegevuse ja puhkemajanduse vahel. Kaitsealal on keelatud uuendusraie, kuna 2005. aasta jaanuaritorm tekitas puistule suurt kahju ning regulatsiooniga püütakse säilitada vanema põlvkonna puid. Teised raieviisid on lubatud. Kaitse-eeskirjaga ei ole kehtestatud raielangi suurust, kuna Papioru maastikukaitsealal on metsatukad suhteliselt väikse pindalaga ning iga kord tuleks lähtuda olukorrast. Raietööde planeerimisel tuleb hoida tasakaalu maastikuvaadete säilimise ja majandustegevuse vahel. Metsatööd kaitsealal peaksid täitma maastikukujunduslikku ülesannet sarnaselt parkidele.

Papioru maastikukaitseala üheks peamiseks eesmärgiks on maastikuelementide ja maastikuilme säilitamine. Peale maastiku üldilme kujundamise on kaitseala metsakooslused olulised puhveralad naabruses asuva intensiivse põllumajandusmaastiku ja Papioru oja vahel. Piiranguvööndi metsad kaitsevad oja võimaliku põllumajandusreostuse eest ja hoiavad nõlvadel ära erosiooni. Piiranguvööndi metsade puhverdusvõime (kaitsevõime) tagamiseks ei ole hea metsi lageraie korras majandada.

Kaitsealal on keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine. Kuna maastikukaitseala jääb suures osas Papioru oja kaldaastangutele, kus kemikaalid valguvad väga suure tõenäosusega ojasse, siis on kaitsealal biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine keelatud. Kaitsealale ei jää põllumaid, kus oleks vaja kemikaale kasutada.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba või ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

LKS § 31 lõike 2 punkti 8 ja kaitse-eeskirja koosmõjust tuleneb, et kaitstaval loodusobjektidel võib ehitada üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, mistõttu peab ka juhtudel, kui kehtiva ehitusseadustiku alusel ei ole vajalik kohalikul omavalitsuselt ehitusloa saamine või ehitusteatise esitamine, saama ehitamiseks nõusoleku kaitseala valitsejalt. Sellisel juhul tuleb pöörduda otse kaitseala valitseja poole, sest õigusaktid ei näe ette kohustust pöörduda kohaliku omavalitsuse poole.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Papioru maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus ajavahemikus 19. mai kuni 9. juuni 2021. a. Teade kaitse-eeskirja eelnõu avaliku väljapaneku kohta ilmus 20. mai 2021. a maakondlikus ajalehes Sakala. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 19. mai 2021. a. Määruse eelnõu, seletuskirja ja kaardiga sai tutvuda Keskkonnaameti veebilehel.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kaitsealal paikneva ühe kinnisasja ühele eraomanikule, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolile ja Põhja-Sakala Vallavalitsusele kaitse-eeskirja eelnõu tekst koos seletuskirja ja kaardiga ning teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku kohta. Kirjas tegi Keskkonnaamet looduskaitseaduse § 9 lg 4 p 3 alusel ettepaneku arutada asja ilma avaliku aruteluta.

Papioru maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapaneku ajal kaitse-eeskirja eelnõule täiendusi ja parandusettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada Papioru oru ja selle ümbruse maastiku kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate

väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Papioru maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Papioru maastikukaitsealast on eramaad 3% riigimaad 89% ja munitsipaalmaad 8%.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Määruse eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute elluviimist. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud eelnõuga.

Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kaitseala piiri korrigeerimise tulemusena kaitseala pindala ei muutu, seega ei muutu ka Põhja-Sakala vallale laekuva maamaksu suurus.

Muutub puistute (metsade) majandamise kord. Kaob ära võimalus uuendada metsa uuendusraie korras.

Papioru maastikukaitseala territooriumil jääb põhikaardi alusel piiranguvööndisse eramaal hinnanguliselt 0,1 ha metsamaad. Kui arvestada, et metsa majandamata jätmisel saamata jääva tulu suurus piiranguvööndis on 72 eurot hektari kohta aastas, siis on metsa majandamata jätmisest saamata jääva tulu hinnanguline väärtus eramaal kogu kaitseala territooriumi kohta 7,2 eurot aastas.

Riigimetsa majandamisest saamata jääv tulu ei muutu, sest riigimetsa alal pole.

Kaitsealale ei jää keskkonnaregistri andmetel hooldamist ja osaliselt taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.